

**TROLLEHOLMS SKOGAR-
SKOGSUTNYTTJANDETS OCH
SKÖTSELNS UTVECKLING
FRAM TILL 1900-TALET**

**EN SKOGSHISTORISK ESSÄ AV CHRISTIAN
BERGMAN**

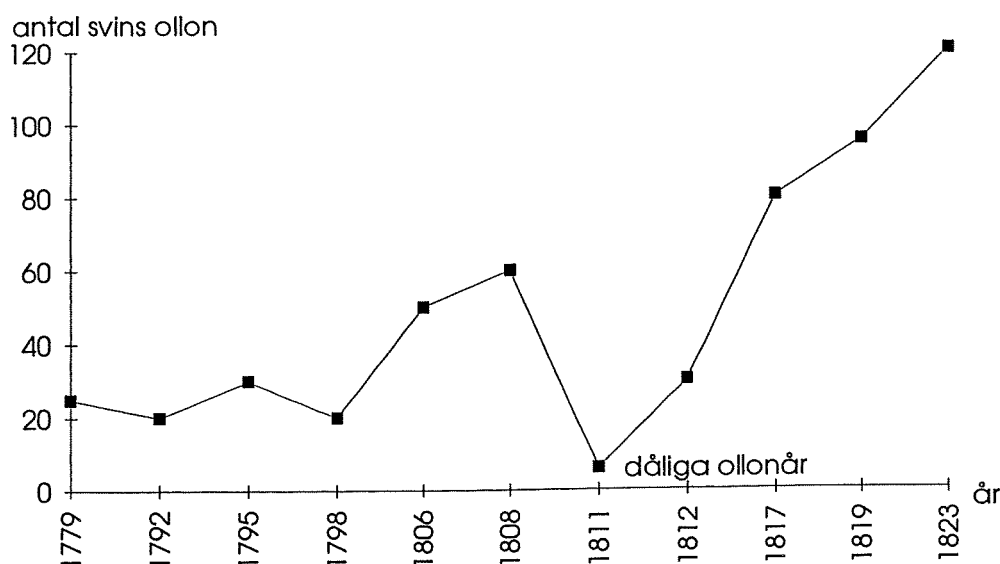
Fram till 15-1600-talet var förmodligen Trolleholms skogar relativt outnyttjade, men under just 1600-talet i takt med befolkningstillväxten trängdes skogen successivt undan. Det framväxande agrara samhället präglade landskapet hårt genom skogsbetet och svedjebruket. 1647 kom dock den första riktiga skogsordningen och innebar hårda restriktioner mot svedjebruket. 1680 hade det dock gått så långt att det var helt skoglöst från godset och västerut till kusten, precis som det är i dagsläget. Under 1600-talet drabbade även krigen med Danmark den sydsvenska skogen hårt. Som en del i krigsföringen ingick det att helt sonika bränna ner all skog. Vid 1647 års krig låg en svensk garnision förlagd till det dåvarande Trolleholm, Eriksholms borg. Skogen högs ned för att användas som bränsle, likaså gick även en del av inredningen och ladugårdshusen åt till detta ändamål. Endast två år senare var det danskarnas tur att ödelägga borgen och dess skogar. Under de så kallade caduqueåren, 1709-1719, då egendomen var caduquerad det vill säga indragen till kronan, fortgick den hårda exploateringen. En mängd virke gick till fästningsverken i Landskrona. Vedhuggningen för allmänheten/arrendatorerna reglerades dock tidigt. Redan från 1692 finns uppgifter i domböcker om olovlig vedhuggning och åtminstone från tidigt 1800-tal är det väldigt noga reglerat hur mycket varje arrendator på skogshemmat fick utta i vedbrand. I första hand skulle andra trädslag än ek och bok samt torrträd användas. Även grenar och toppar efter avverkningar fick utnyttjas.

Redan 1538 startades ett tegelbruk på Trolleholm och till bränningen av leran åtgick stora mängder ved, främst ek. År 1804 fanns fyra ugnar med en tillverkning på drygt 100 000 golv-, mur- och taksten som främst användes till olika slott och kyrkor. Tegelbruket drevs fram till 1905.

Pottaskebränning, tjärbränning och kolning förekom också under 15-1800-talet. I vilken omfattning detta skett går ej att utläsa men torde periodvis ha haft stor betydelse. Pottaskebränningen pågick fram till det att 1817 års skogsordning förbjöd detta.

1687 bestod godsets marker främst av skogs-/betesmark samt kärr, endast en liten del var uppodlad. Den skog som fanns utgjordes främst av så kallad surskog(al, hassel, björk och pil). Högsbogen, fruktbärande timmerskog av ek och bok, var sällsynt. Resten av skogsmarken bestod i ekkratt-(nedbetade ekbuskar) och enebuskmarker med enstaka stora bokar. Markvegetationen utgjordes huvudsakligen av ljun. En eventuell uppspirande plantskog hölls effektivt ned av de hårt betande djuren. Även försumpningen, som var en direkt följd av avskogningen, försvårade förnyringen.

Betet var mycket dåligt och de ollonsvinstaxeringar som utfördes, varvid man beräknade hur många svin som kunde gödas på ollonen inom ett visst område, visar samma bärighet 1687 som 1788(ett dåligt ollonår). Nedanstående diagram visar dock en stigande trend och trots det hårda betet kan man från en kartbeskrivning från 1772 utläsa att det på vissa håll började komma upp bokförnyringar.

På 1820-talet fanns åter fruktbarande bokar i större omfattning.

De djur som avgiftsfritt betade på Trolleholms skogar ända fram till begränsningen i och med skogsordningen på 1880-talet var hästar, stutar, getter (blev dock bannlysta före 1880) och inte minst oxar. Omfattningen på skogsbetet ökade ända fram till det att skogsordningen blev gällande men det var inte bara denna utan en markant effektivare djurhållning som också bidrog också till betets nedgång. Den effektivare djurhållningen torde ha uppkommit i samband med introduktionen av konstgödseln. Liksom skogsbetet begränsades rätten till höstnad av skogsängarna i och med skogsordningen.

Ollongälden, det vill säga att släppa svin på skogen, var dock ej avgiftsfritt som det övriga betet. Det tillgick så att markägaren efter taxering inbjöd folk från när och fjärran att, mot betald avgift och märkning, släppa sina grisar på skogen vintertid, huvudsakligen mellan november och februari. 1838 var avgiften för ett fullvuxet svin två riksdaler. Så småningom upphörde ollongälden på grund av att svinen förädlades och därmed inte tålde kylan. Den pågick dock åtminstone en bit in på 1900-talet. Svinen ansågs även göra en viss nytta eftersom de i samband med böknigen nedmyllade en del ollon som därmed kunde gro.

Mitt under den liberala tiden, från slutet på 1700-talet till en bit in på 1800-talet, fick Trolleholm 1817 sin första egna skogsordning undertecknad av den dåvarande ägaren Gustav Trolle Bonde. Den reglerade i huvudsak hur uttag av tegelbruks- och brännved samt byggnadsämnen skulle ske. Tanken på återväxt kommer in och det anges att det vid goda ollonår skulle utses och inhägnas lämpliga beteshagar.

År 1840 kom en ny skogsordning som innebar en rejäl uppstramning av den tidigare. Här reglerades i detalj hur övervakningen av skogarna skulle gå till samt den hierarki/ beslutsordning från godsinspektör, skogsuppsyningsman till skogsarbetare som skulle föreligga.

Vidare anges i detalj hur utstämplingen skulle ske, i enlighet med den upprättade avkastningsplanen samt även hur och när själva fällningen/uttransporten skulle ske. Skogsodlingen intensifierades, dikning påbörjades, främmande trädslag såsom lärk infördes och man började lagra ollon från goda år. De första naturvårdstankarna gör sig gällande i denna skogsordning: "*...Vidare bör inspektorn noga tillse, att insektätande fåglar icke af jägare ell. andra utrotas, och herrskapet underrättas, om så skett, på det att mått och steg däremot må kunna vidtagas...*" (§45 i 1840 års skogsordning på Trolleholm). 1838 tog J.C.H Eberts ansvaret för godsets skogar och förbättrade därmed skötseln genom att införa fackwerksmetoden. Beräkningarna och avverkningsplanen som han upprättade var enligt hans efterföljare helt riktiga men tyvärr följdes de inte till fullo. Främst försumrades gallringarna men även föryngringarna blev eftersatta. 1858 tog E. von Svanenskiolds över skötseln och genast började man gå ifrån den strikta fackwerksmetoden för att börja tillämpa mer ordinärt trakthyggesbruk. Man tog ordentligt tag i de eftersatta gallringarna och begränsade skogsbetet ytterligare för att bättre lyckas med föryngringarna. 1862 började man plantera gran (uppodlade i plantskolor) och så tall under Svanenskiolds ledning. Omfattningen ökade snabbt under hela 60-talet samtidigt som arealen bokföryngring minskade. De granplantor som utsattes var ända upp till sju år gamla, ibland också med "klimp". I början på 1870-talet började man även sätta ut plantor av lövträd, bland annat 10-åriga askplantor. Samtidigt blev åldern på de utsatta granplantorna allt yngre och 1876 sattes ettåriga ut. Så små plantor gick man dock snart ifrån och under 1880-talet var huvuddelen av de utsatta plantorna 3-5 år. Ganska tidigt upptäckte man möjligheten att sätta gran i gläntor tack vare dess skuggtålighet. I slutet av 1800-talet dyker ett nytt problem upp vid föryngringen, nämligen rådjuret som främst drabbade askplanteringarna. Trots detta fick barrplanteringarna vid sekelskiftet stå tillbaka för lövet, vilket torde bero på ändrade virkespriser till lövets fördel.

Vad beträffar jakten på Trolleholm kan det sägas att det på 1600-talet fanns "*...en otalig massa villebråd: varg, vildsvin och hjort, räfvar, harar, och rådjur.*" (Trolleholm förr och nu 1906). 1675 inhägnades den så kallade *Dyrehawen* till djurgård i vilken endast de herrskapet tillät fick jaga. På grund av olika omständigheter (bland annat att godset och skogarna var nedbrända) blev jakten outnyttjad under 1700-talet. 1798 tillsattes dock en jägare på godset och under 1800-talet ordnades stora jaktsällskap och klappjakter.

Litteraturlista:

Trolle-Bonde, C G (1906), Trolleholm förr och nu. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund.

Stridsberg, E & Mattson, L (1980), Skogen genom tiderna. LTs förlag, Stockholm.

Tidskrift för skogshushållning, sjätte årg. 1878. Redaktör och ansvarig utgivare Axel Cnattingius. Uppsala 1878.